

Obsesif-kompulsif bozuklukta olaysal bellek ve üstbilişsel kararlarının işleyişinde kodlama sürecinin etkisi

Metehan Irak¹, Volkan Topçuoğlu², Tamer Numan Duman³, Can Soylu¹, Merve Özger Arslan³, Axel Würz², Ozan Akbaş⁴, Serra Akyurt¹

¹Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye, ²İstanbul Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Bölümü, İstanbul, Türkiye, ³Ankara Şehir Hastanesi, Psikiyatri Bölümü, Ankara, Türkiye, ⁴Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

OKB'li bireylerin olaysal bellek görevlerinde zorlandıkları ve üst bilişsel kararlara ilişkin performanslarının düşük olduğu bilinmektedir. Ancak bellek görevlerinde kullanılan uyarıların OKB belirtileri ile ilişkili olması bulguların günlük hayattaki geçerliliğine dair tartışmalar yaratmaktadır. Bu çalışmada olaysal bellek görevinde OKB ile ilişkili olmayan uyarıcılar kullanılarak OKB'deki bilişsel sorunun kaynağını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada OKB tanısı almış sağlıklı katılımcıların olaysal bellek ve üst biliş kararları kelime çiftlerinin öğrenilmesi, öğrendikleri kelimelere ilişkin öğrenme kararları (ÖK), bilme hissi (BH) kararları ve tanıma performanslarını içeren klasik hatırlama-karar verme-tanım görevi ile ölçülmüştür. ÖK ve BH kararları açısından OKB grubunun performansı kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha düşüktür. Hatırlama ve tanıma performanslarında da OKB grubu daha az başarılıdır ve OKB'li grubun bilinmedik uyarılara verdikleri tepkilerin süreleri daha uzundur. Bu sonuçlar OKB'de bilişsel süreçlerin anlaşılmasında, tepki hızının ve üst bilişsel kararların önemli rol oynadığını ve bellekteki sorunun öğrenme aşamasındaki işleyişle ilişkili olduğuna işaret etmiştir.

GİRİŞ

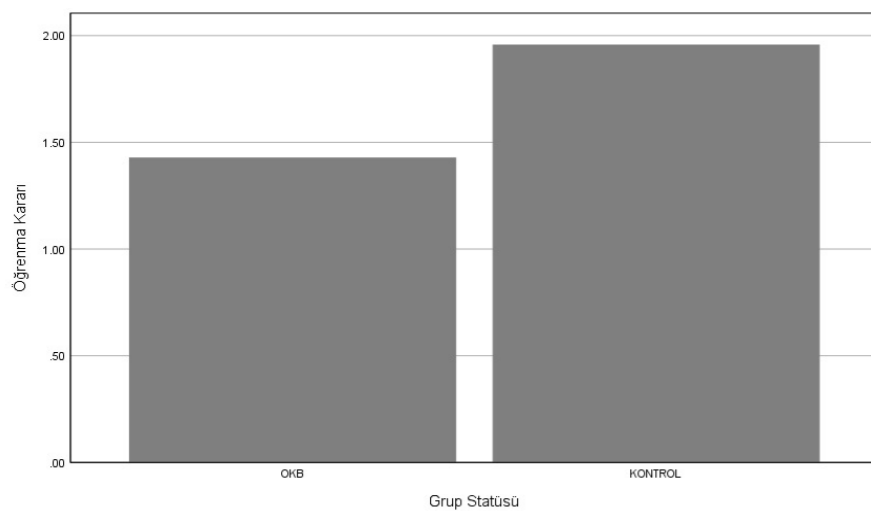
Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB), hastaların tekrarlayan obsesyon ve kompulsiyonlardan muzdarip olduğu bir psikiyatrik bozukluk olarak tanımlanmaktadır. OKB'deki bellek sorununa ilişkin çalışmaların sonuçları ise tartışmalıdır. Ancak OKB'li bireylerin olaysal bellek görevlerinde zorlandıkları ve özellikle kontrol etme davranışlarının olaysal bellek sorunuyla ilişkili olabileceği geçmiş literatürde önerilmiştir. Bunun yanında bazı çalışmalarca üstbilişsel süreçler ve OKB semptomları arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Hatta bazı durumlarda hasta ve kontrol grubu arasında hafıza doğruluğu açısından bir fark görülmezken hafızaya dair güvenin OKB grubunda değiştiği gözlemlenmiştir. Bu durum üstbilişsel süreçlerin OKB'li bireylerin bilişsel bozulmalarının altında yatan neden olabileceğini düşündürülebilir. Bu nedenle OKB'li kişilerde üstbilişsel ve üstbellek süreçlerinin daha detaylı incelenmesi faydalı olacaktır. Bu sebeple bu çalışmada OKB'li bireylerde üstbilişsel kararların iki farklı türü olan bilme hissi (BH) ve öğrenme kararı (ÖK) incelenmiştir. BH yargıları öğrenme sürecinden sonra veya öğrenme sürecinde yapılır. Bu yargılar, öğrenme aşamasında öğrenilmiş, ancak gelecekteki testlerde tanınabilecek veya geri çağırılabilir olan, hatırlanamayan bir öge hakkında yapılır. ÖK ise katılımcılardan mevcut veya yakın hafızaya dayalı olarak gelecekteki hatırlama performanslarını tahmin etmelerinin istendiği başka bir üstbilişsel karardır.

Özetle, bu çalışmanın amacı OKB hastalarında tanıdık ve yabancı kelimelerden oluşan olaysal bellek görevi altında kodlama/öğrenme, bellek ve üstbiliş süreçleri arasındaki ilişkileri sağlıklı kontrollerle karşılaştırmaktır. Ek olarak geçmiş çalışmalarda bellek görevlerinde kullanılan uyarıların OKB belirtileri ile ilişkili olması bulguların günlük hayattaki geçerliliğine dair tartışmalar yaratmaktadır. Bu sebeple karşılaştırma yapılırken OKB ile ilişkili olmayan uyarıcılar kullanılarak OKB'deki bilişsel sorunun kaynağını belirlemek amaçlanmıştır.

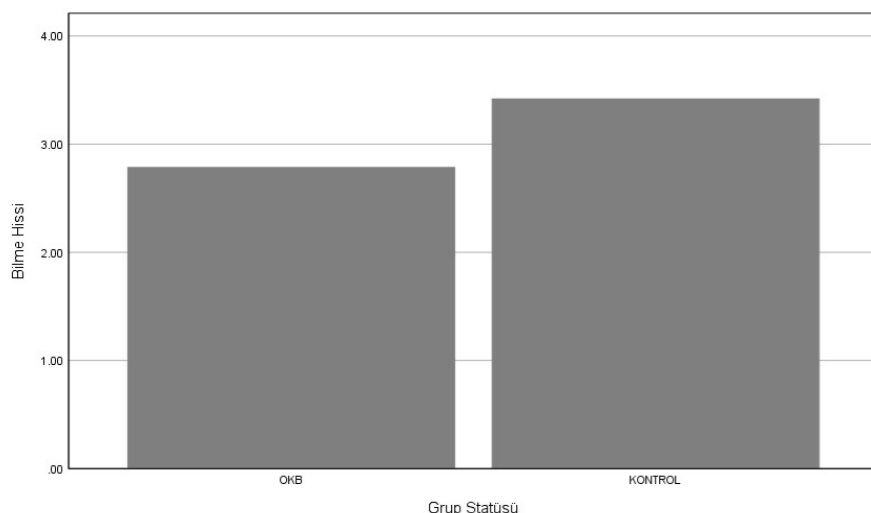
BULGULAR

	OKB		KONTROL		P DEĞERİ
	M	SE	M	SE	
BİFÖ	50,9	2,3	60,3	1,55	.001
MOCI	21,62	1,05	7,2	0,62	.000
BDI	19,93	1,6	9,05	1,2	.000
TAI	50,95	1,9	40,2	1,17	.000
SAI	46,06	1,4	35	0,91	.000
MCQ	75,8	2,5	65,1	2,06	.002

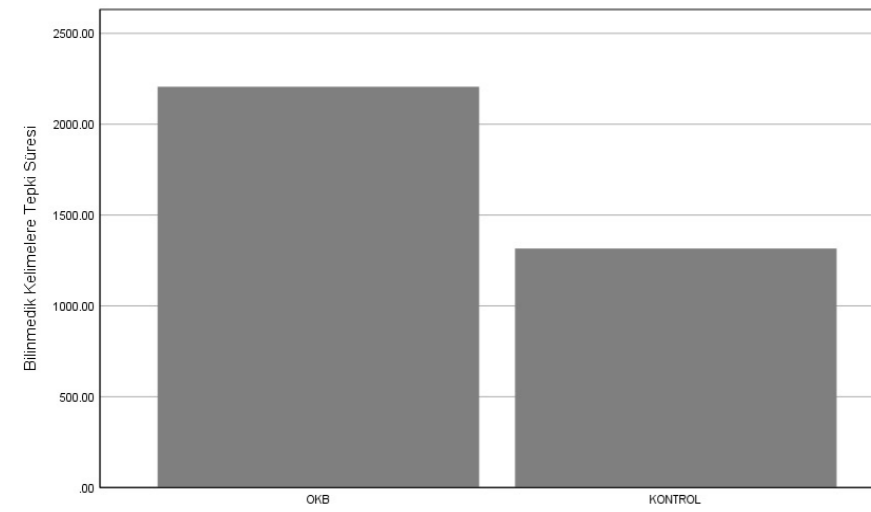
Tablo 1. Grupların ölçek puanlarına göre karşılaştırılması

Şekil 1. Grupların ÖK performansı karşılaştırılması

Şekil 2. Grupların BH performansı karşılaştırılması

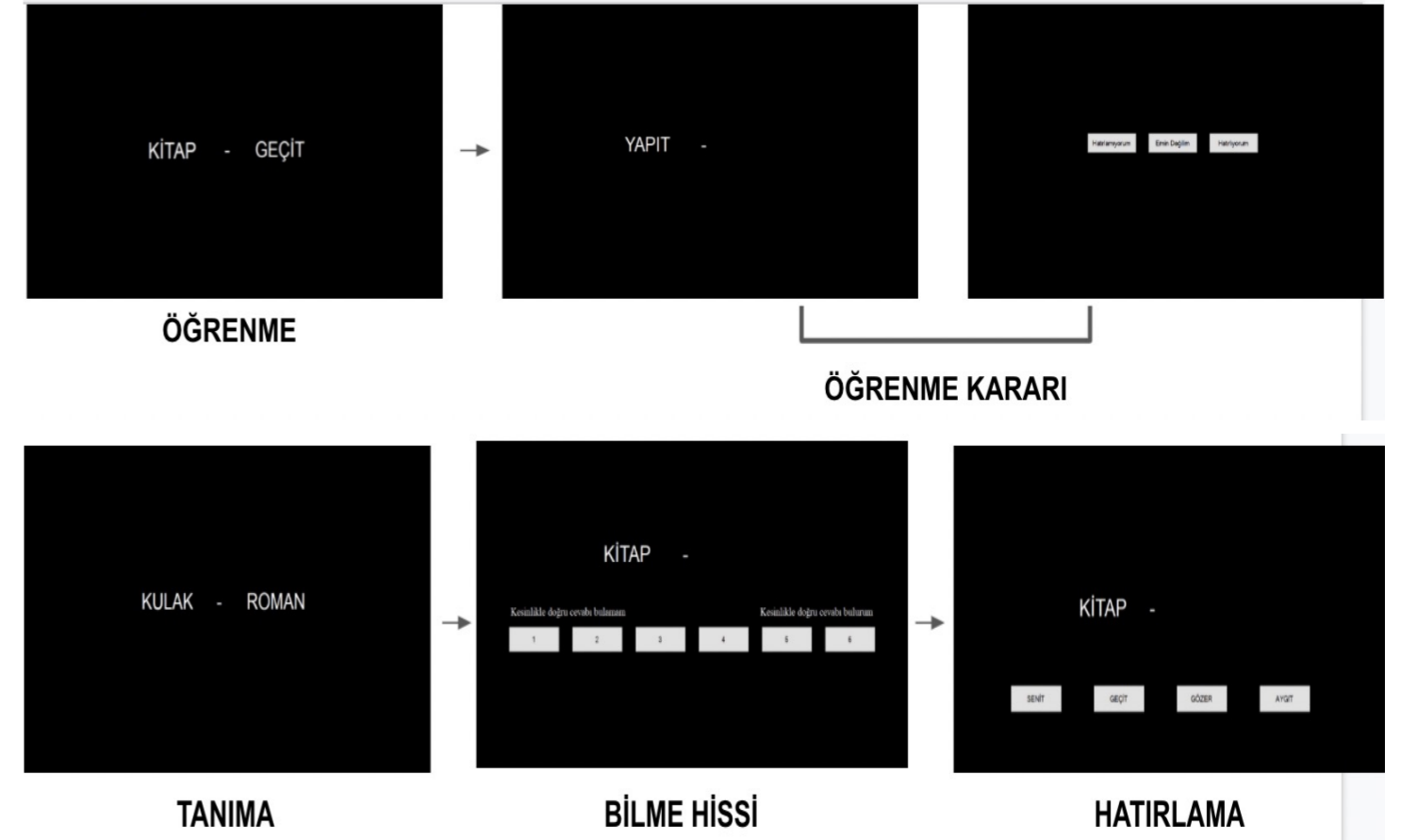

Şekil 3. Grupların bilinmedik kelimeler için tepki sürelerinin karşılaştırılması

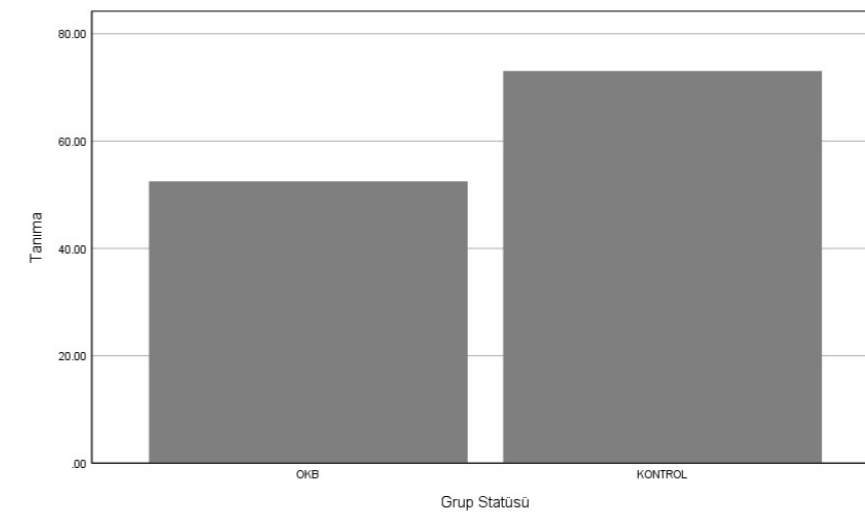
Çok değişkenli varyans analizi sonucunda, BİFÖ, MOCI, BDI, SAI, TAI, MCQ-30 ve sonuçlarının OKB ve kontrol grubu arasında anlamlı olarak farklı olduğu görüldü (bkz. Tablo 1). ÖK kararının OKB grubuna göre anlamlı olarak düşük olduğu bulundu ($p < .001$) (bkz. Şekil 1). Benzer şekilde BH kararları açısından OKB grubunun performansı kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha düşüktür ($p < .001$) (bkz. Şekil 2). Bunların yanında OKB'li grup bilinmedik uyarılara verilen daha uzun tepki süresi ile de kontrol grubu ile ayrılmaktadır ($p < .001$) (bkz. Şekil 3).

METOT

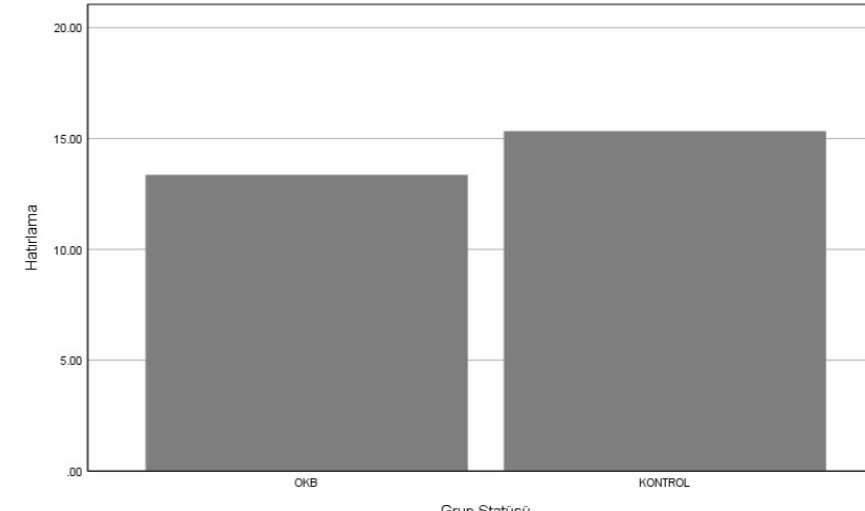
Çalışmada OKB tanısı almış 55 kişi ile bu gruba cinsiyet, eğitim düzeyi ve yaş değişkenleri açısından eşleştirilmiş 44 sağlıklı katılımcı yer almıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-55'dir (Ort.=28.33). Klinik grup, İstanbul Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Ankara Şehir Hastanesi'nde Obsesif Kompulsif Bozukluk nedeniyle farmakolojik tedavi gören hastalardan örneklenmiştir. Klinik gruptaki tüm katılımcılar öncelikle DSM-5'te OKB kriterlerini karşılamıştır. Sağlıklı gruptaki katılımcılar, Maudsley Obsesif Kompulsif Envanteri (MOCI) puanlarına göre çalışmaya dahil edilmiştir. Kontrol grubunun katılımcıları da DSM-5 için Yapılandırılmış Klinik Görüşme (SCID-5) ile taranarak herhangi bir psikiyatrik bozukluk tanı ölçütü bulunmayan kişiler çalışmaya alındı. Klinik gruba tanı konulması ve şiddetinin değerlendirilmesi için, SCID-5'e ek olarak Yale Brown Obsesif Kompulsif Ölçeği (Y-BOCS) uygulandı. Bunlar dışında bütün katılımcılara Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, (SAI-TAI), Beck Depresyon Envanteri (BDI) , Üst-Biliş Anketi-30 (MCQ-30) ve Bilinçli Farkındalık Ölçeği (BİFÖ) uygulanmıştır.

Katılımcıların olaysal bellek ve üst biliş kararları kelime çiftlerinin öğrenilmesi, öğrendikleri kelimelere ilişkin öğrenme kararları (ÖK), bilme hissi (BH) kararları ve tanıma performanslarını içeren klasik hatırlama-karar verme-tanım görevi ile ölçülmüştür. Kelime listesi eşit sayıdaki bilindik ve bilinmedik kelimelerden oluşmaktadır. Deneysel görev dört aşamadan oluşmaktadır; öğrenme, öğrenmeyi yargılama, tanıma ve bilmeyi hissetme aşamasıdır.

Şekil 4. Grupların tanıma performansı karşılaştırılması

Şekil 5. Grupların hatırlama performansının karşılaştırılması

Ayrıca hatırlama ve tanıma performanslarında da OKB grubunun anlamlı olarak daha az başarılı olduğu görülmüştür ($p < .001$) (bkz. Şekil 4-5).

SONUÇ

Özetle, bu çalışmada OKB grubunun sağlıklı katılımcılardan üstbilişsel süreçler anlamında ayrıştığı görülmüştür. Geçmişteki literatür göz önünde bulundurulduğunda bu sonuçlar bize OKB'de bilişsel süreçlerin anlaşılmasında, tepki hızının ve üst bilişsel kararların önemli rol oynadığını göstermiştir. Bunun yanı sıra bellekteki sorunun öğrenme aşamasındaki işleyişle ilişkili olduğuna işaret etmiştir.

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association (APA), 2013. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed. Washington, DC.
- Sher, K. J., Frost, R. O., & Otto, R. (1983). Cognitive deficits in compulsive checkers: An exploratory study. *Behaviour Research and Therapy*, 21(4), 357-363. doi:10.1016/0005-7967(83)90004-9
- Nelson, T. O. (1990). Metamemory: A Theoretical Framework and New Findings. *Psychology of Learning and Motivation*, 125-173. doi:10.1016/s0079-7421(08)60053-5
- Myers, S. G., Fisher, P. L., & Wells, A. (2009). Metacognition and cognition as predictors of obsessive-compulsive symptoms: A prospective study. *International Journal of Cognitive Therapy*, 2(2), 132-142.
- Irak, M., & Tosun, A. (2008). Exploring the role of metacognition in obsessive-compulsive and anxiety symptoms. *Journal of anxiety disorders*, 22(8), 1316-1325.

